

Χρόνος και ζωή κατά το Μέγα Βασίλειο

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Ο Μ. Βασίλειος έζησε και παρουσίασε στα συγγράμματά του με τον διεισδυτικότερο τρόπο τη σχέση χρόνου και ζωής. Και η αντίστοιχη διδασκαλία του, που επηρέασε βαθύτατα τη μεταγενέστερη θεολογία και διανόηση, παραμένει εξαιρετικά επίκαιρη και σήμερα. Βέβαια ο μεγάλος αυτός ιεράρχης της Καππαδοκίας δεν έγραψε κανένα συστηματικό έργο για το θέμα αυτό. Ερμηνεύοντας όμως την Αγία Γραφή, και ιδιαίτερα την «Εξαήμερο» της Παλαιάς Διαθήκης, αλλά και αποκρούοντας την αίρεση του Ευνομίου σχετικά με το πρόσωπο του Χριστού, αναφέρθηκε πολλές φορές στον χρόνο και τα σχετικά με αυτόν θέματα. Συνήθως διακρίνουμε τον χρόνο σε τρία μέρη: στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Η τριμερής όμως αυτή διάκριση δεν φαίνεται να έχει κάποια αντικειμενική υπόσταση. Πράγματι, αν θελήσουμε να προσδιορίσουμε αντικειμενικώς το παρόν, θα διαπιστώσουμε ότι δεν αποτελεί τίποτε περισσότερο από μια διαχωριστική τομή ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον. Έτσι η τριμερής διάκριση του χρόνου γίνεται αυτομάτως διμερής. Γι' αυτό και ο Αριστοτέλης μιλάει για δύο μόνο διαστάσεις του χρόνου, το παρελθόν και το μέλλον: «Του χρόνου», λέει, «τα μεν γέγονε, τα δε μέλλει... το δε νυν ου μέρος· μετρεί τε γαρ το μέρος, και συγκείσθαι δει το όλον εκ των μερών· ο δε χρόνος ου δοκεί συγκείσθαι εκ των νυν»[1].

Βέβαια η θέση αυτή φαίνεται καθαρώς θεωρητική, γιατί δεν εί-ναι δυνατό να υπάρξει πραγματικός χρόνος χωρίς το νυν, δηλαδή το παρόν. Και όμως το παρόν δεν μπορεί να εκληφθεί ως χρονική διάρ-κει--α, γιατί σε μια τέτοια περίπτωση

πρέπει ανα-πόφευκτα να έχει και πα-ρελ--θόν και μέλλον. Γι' αυτό μπορούμε να πούμε ότι το παρόν δεν είναι χρόνος, αλλά η απειροστή ή η άτμητη εκείνη στιγμή, με την οποία διαχωρίζεται το παρελθόν από το μέλλον. Και η στιγμή αυτή του παρόντος, ενώ στην πρα-γμα-τικότητα είναι η μόνη υπαρκτή, γίνε-ται ασύλ-λη-πτη, γιατί αυτόματα υποχωρεί στο παρελθόν.

Και ενώ το παρόν αποτελεί μία ασύλληπτη και φευ-γαλέα στιγ-μή, ούτε το παρελθόν ούτε το μέλλον ανήκουν στον άνθ-ρωπο. Το πα-ρελθόν είναι χαμένο, ενώ το μέλλον δεν βρίσκεται στη διά-θε-σή μας. «Η ουχί τοιούτος ο χρό-νος», λέει ο Μ. Βασί-λει-ος, «ου το μεν παρελθόν ηφανίσθη, το δε μέλ-λον ούπω πάρεστι, το δε παρόν πριν ή γνω-σθή-ναι διαδιδράσκει την αίσθησιν»[2]; Ο άνθρωπος όμως δεν ζει τον χρόνο ως μεμονωμένες στιγμές αλλά ως ευρύτερη διάρκεια, που συνιστά το εκάστοτε παρόν του και αγκαλιάζει το παρελθόν και το μέλλον. Με τη μνή-μη και την προσδοκία υπερβαίνει την κάθε στιγμή και ζει το πα-ρόν ως σύνθεση και υπέρβαση του παρελθόντος και του μέλ-λοντος. Έτσι το παρόν της ανθρωπίνης ζω-ής παρουσιάζεται ως υπέρ-βαση του χρόνου και πα-ρα-πέμπει στην αιωνιότητα. Γι' αυτό και η αρχαία ελληνική μυθολογία προσέδιδε στον χρόνο υπερβατικές δια-στάσεις και τον έβλεπε προσωποποιημένο στον θεό Κρόνο, που εξαφάνιζε τα παιδιά του.

Κατά τον Μ. Βασίλειο ο χρόνος είναι το «συμπα---ρε-κ--τει-νό-με-νον τη συστάσει του κόσμου διά-στη-μα»[3]. Το διάστημα εδώ είναι χρονική έννοια με ποι-οτική ή ακριβέστερα ηθική σημασία. Δηλώνει την πε-ρί-οδο της παρούσας ζωής σε αντιδιαστολή προς την μέλλουσα· την πε-ρίοδο της τρεπτότητας και του κινδύνου σε αντιδιαστολή προς τη στα-θερότητα και την ασφάλεια της αιωνιότητας. Αλλά και γι' αυτόν ακρι-βώς τον λόγο είναι η μόνη περίοδος προετοιμασίας του ανθρω-που για την αιώ-νια μακαριότητα[4]. Έτσι ο χρόνος γίνεται «καιρός», δηλαδή ευκαιρία για την εξαγορά της αιωνιότητας, ή, όπως γράφει ο Γέ--ροντας Σωφρό-νι-ος, «τόπος» συναντήσεως με τον Θεό και την αιω-νι-ότητά του.

Ο χρόνος συνδέεται οργανι-κά με τον χώρο και δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς αυτόν. Η δημιουργία τους υ-πήρξε ακαριαία. Τόσο δηλα-δή ο χρόνος, όσο και ο χώρος δημι-ουρ-γήθηκαν αχρόνως με τη θέληση του Θεού. Έτσι ερμηνεύει ο Μ. Βα---σί-λειος και το «εν αρχή εποίησεν ο Θε--ός τον ουρανόν και την γην»[5]. Όπως η αρχή του δρόμου, παρα-τηρεί, δεν είναι ακόμα δρόμος, και η αρχή του σπιτιού δεν είναι σπίτι, έτσι και η αρχή του χρόνου δεν είναι χρόνος ούτε μέρος του χρόνου. Σε περίπτωση που θα υποστη-ρίξει κάποιος ότι και η αρχή είναι χρό-νος, πρέπει να μπορέσει να διαι-ρέσει και αυτήν σε αρχή, μέσο και τέ-λος, πράγμα που είναι αδύνατο[6].

Στην ευθύγραμμη πορεία του ο χρόνος περιέχει ακατάπαυστους χρονικούς

κύκλους, που εξεικονίζουν την αιωνιότητα. Έτσι η ροή του χρό-νου προ-σλαμ--βά-νει σπειροειδή μορφή, που παραπέμπει στην αιωνιότητα. Εξάλλου η πορεία του χρόνου είναι συμφυής με τον κόσμο και με τα πράγματα του κόσμου. Τα συνοδεύει διαρκώς, χωρίς ποτέ να διακόπτεται.

[Συνεχίζεται]

1. Αριστοτέλους, *Φυσικά* 218α.
2. Μ. Βασιλείου, *Εις Εξαήμερον* 5, PG 29, 13B.
3. Μ. Βασιλείου, *Κατά Ευνομίου* 1, 21, PG 29, 560B.
4. Μ. Βασιλείου, *Εις Ψαλμόν* 114, 5, PG 29, 492C. Πρβλ. και Δ. Τσάμη, *Η πρωτολογία του Μ. Βασιλείου*, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 32-33.
5. *Γέν.* 1, 1.
6. Μ. Βασιλείου, *Εις Εξαήμερον* 1, 6, PG 29, 16C-17A.